Kuntien ja hyvinvointialueiden talous ja rahoitus sekä rahoitusjärjestelmien uudistukset – THL:n lausunto

Marja-Lisa Laukkonen, erikoistutkija

Konsta Lavaste, erikoistutkija

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

13.3.2025

Sisältö

1) THL:n keskeiset ehdotukset tarvevakiointimallin päivityksestä
2) Näkökulmia rahoitusmallin kannustimiin
3) Muut vaalikauden säädösmuutokset ja yleisiä huomioita

(1) THL:n keskeiset ehdotukset tarvevakiointimallin päivityksestä

Sairausluokitus ja diagnoosipoiminnat

- Sairausluokitusta päivitetään ja luokkien määrä kasvaa merkittävästi n. 190:een.
  - Hyödynnettiin hyvinvointialueilla potilastyötä tekevien kliinisten asiantuntijoiden näkemyksiä tarkoituksenmukaisten sairausluokkien määrittämiseksi.
  - Päivitys vaikuttaa tarvekertoimiin.
- Laajennetaan diagnoosien poimintaa etävastaanottoihin ja hoitajakäynteihin. Varmistetaan, että diagnoosit huomioidaan tasapuolisesti riippumatta muutoksista hoitokäytännöissä tai eroista alueellisissa olosuhteissa.

Laajennetaan diagnoosien poimintaa yksityiseen ja työterveyshuoltoon

- Tuleeko muiden sektorien diagnoosit huomioida palvelutarpeessa täysimääräisesti? Käytännössä rahoitus voidaan jakaa perustuen hyvinvointialueen
  (a) **vastuuväestön täyteen palvelutarpeeseen**, riippumatta käytetyistä sektoreista.
  (b) **vastuuväestön palvelutarpeeseen**, siinä määrin kun väestö käyttää **julkisia palveluja**. Huomioitava käyttömuuttuja julkisten palvelujen tarvetta vähentävänä tekijänä.

  Huom. Molemmissa tapauksissa palvelutarve määritetään samasta koko väestön kattavasta aineistosta.
- **Tutkimuksellisesti ei yhtä oikeaa vastausta** – tehtävä normatiivinen valinta.
  - Nykyinen painopiste ollut jossain määrin (b). Asiaa ei ole aikaisemmin linjattu, koska tth:n ja yksityisen käynti- ja diagnoositietoja on tullut rekistereihin vasta viime vuosina.
- Jos valitaan (a), koko väestöä kohden jaetaan tarvetekijöistä sama rahamäärä, kuin pelkästään julkisia palveluja käyttävistä. Palvelutarve ja rahoitus nousisi huomattavasti alueilla, joissa käytetään paljon muiden sektorien palveluja.

Muut muutokset ja lisätarkastelut

- **Lisätään tarvetekijäksi sairauspäiväraha**, sillä se parantaa mallin selitysastetta.
- Malliin kokeiltiin sisällyttää **nykyisistä tarvetekijöistä tarkempia versioita** (esim. taustamaa, ikä ja työmarkkina-asema) ja uusia muuttujia (esim. vanhempaa koskevat taustatiedot) mutta ne eivät parantaneet mallin selitysastetta eikä niitä esitetä lisättäväksi.
- **Tuotetaan tarkempaa tietoa laskelmiin liittyvästä epävarmuudesta**, koskien sekä eri mallivaihtoehtojen vaikutuksia tarvelaskelmiin, että niissä esiintyviä aluekohtaisia vuosivaihteluita.
- **Muutokset tulevilla hallituskausilla:**
  - Arvioidaan uusien aineistojen hyödyntämistä: sosiaalihuollon seurantarekisteri, ensihoitorekisteri, vanhusten toimintakykyä kuvaava RAI-luokitus, TAHTO-projektin yksikkökustannustiedot. Valmistaudutaan ICD-11-tautiluokituksen käyttöönottoon.
  - Arvioidaan kansainvälisesti käytettyjen sairausluokitusten soveltuvuutta Suomen malliin.

(2) Näkökulmia rahoitusmallin kannustimiin

Kaikkiin järjestelmiin sisältyy hyviä ja huonoja kannustimia

- Rahoitusmalli tulisi valita niin, että sen sisältämät **kannustimet tukevat järjestelmälle asetettuja tavoitteita**.
- Nykyisen järjestelmän keskeiset tavoitteet ovat **kustannuskasvun hillintä ja resurssien kohdentuminen tasa-arvoisesti, väestön palvelutarpeen mukaan**. Käytännössä joudutaan tasapainoilemaan kannustimien ja tasa-arvotavoitteiden välillä.
- Mallin vahvuus: Kun rahoitus ei suoraan kasva hoitosuoritteiden määrän kasvaessa, alueilla on **kannuste hoitaa potilaat mahdollisimman pienin kustannuksin**. Alueiden lisärahoitusvaateet ovat heikommin perusteltavissa kuin monissa muissa rahoitusratkaisuissa.
- Mallin heikkous: Hyvinvointialueiden **ei välttämättä kannattaisi panostaa ennaltaehkäisyyn**, sillä palvelutarpeessa ja siten rahoituksessa huomioidaan tietyllä hetkellä potilailla voimassa olevat diagnoosit.

Ylikirjaaminen ja mahdollisia ratkaisuja

- Alueilla on **kannustin kirjata väestölleen mahdollisimman paljon ja vakavia diagnooseja**, sillä muita alueita aggressiivisemmat kirjaamiskäytännöt voivat (ainakin teoriassa) lisätä alueen suhteellista palvelutarvetta.
- **Ylikirjaamista on pyritty ehkäisemään** virallisilla hoitoilmoitusoppailla ja muodostamalla kannustimiltaan mahdollisimman ongelmattomia sairausluokkia. Esim. yleisluontoisia ja vähän tulevaa palvelutarvetta aiheuttavia diagnooseja jätetty pois.
- Kirjaamisen **vaikutukset ovat myös rajallisia**. Diagnoosit eivät suoraan kasvata soterahoitusta kansallisella tasolla ja rahoitusmallissa henkilön vuoden aikana saama diagnoosi huomioidaan vain kerran.
- Vastaavat **tarve- ja riskivakiointijärjestelmät ovat laajasti käytössä muissa maissa**, eikä niissä kirjaamiseen liittyvien kannusteiden ole todettu olevan suuri ongelma.

Kannustimien kehittäminen

- **HYTE-kertoimen painoarvoa ollaan nostamassa 1,5 prosenttiin**, mikä voi parantaa rahoitusmallin kannustimia ennaltaehkäisyyn.
  - THL pitää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä erittäin tärkeänä, mutta puutteellisen tietopohjan vuoksi rahoitusta on nykyisin vaikeaa kohdistaa alueille, jotka ovat ennaltaehkäisyyn panostaneet.
  - HYTE-kertoimen painoarvoa nostettava maltillisesti, kertoimen toimivuutta arvioitava ja kehitystyöhön panostettava lisää.
- THL katsoo, että **jonkinasteinen verotusoikeus hyvinvointialueille olisi luultavasti toimivin tapa parantaa rahoitusmallin kannustavuutta**.
  - Verotusoikeus lisäisi alueiden kannusteita budjettikuriin, sillä alijäämä jouduttaisiin kattamaan epäsuosituilla veronkorotuksilla.

(3) Muut vaalikauden säädösmuutokset ja yleisiä huomioita

- **Panostaminen perusterveydenhuoltoon.** Rahoituksen yleiskatteellisuus ja hyvinvointialueiden järjestämisvastuu nojaavat siihen, että paikallisesti tiedetään parhaiten, miten hoito kannattaa järjestää.
- **Alueiden välinen laskutus.** Rahoitus seuraa aina asukasta eli se jaetaan väestön kotikunnan mukaan. Jos asiakas saa hoitoa muualla, on palvelun tuottaneen alueen vastuulla laskuttaa potilaan kotikunnan mukaista hyvinvointialuetta.
- **Alueiden eriytymiskehitys.** Tarveperusteisen rahoitusmallin tärkeä tavoite on pienentää alueiden eriytymiskehitystä: alueen rahoitus lisääntyy palvelutarpeen kasvaessa.
    - Nykyisessä rahoitusmallissa eriytymiskehitystä tosin vahvistaa se, että asukasmäärä huomioidaan sekä tarve- että asukasperusteisessa osassa, mikä suosii matalamman palvelutarpeen alueita.

- **Aineiston jäädytyspäivämäärät.** Varainhoitovuotta edeltävänä vuonna tapahtuvia viime hetken muutoksia rahoituslaskelmissa on pyritty välttämään aikaistamalla tietopohjan jäädytystä toukokuun lopulta helmikuun loppuun.
  - *Tietotoimituksia koskevat säännöt ovat aina samat kaikille hyvinvointialueille, eikä näistä säännöistä ole poikettu taikka tulla tulevaisuudessa poikkeamaan.*
- **Tarvekertoimien keskiarvo.** THL kannattaa (toistaiseksi) tarvekertoimien kahden vuoden keskiarvon käyttämistä, sillä se voi parantaa rahoitusmallin ennakoitavuutta. Toisaalta, rahoitus reagoi hitaammin myös todellisiin muutoksiin palvelutarpeessa.
  - Kun tietotoimitukset tasaantuvat, tulee harkita siirtymistä takaisin yhden vuoden kertoimeen.

- **Siirtymätasausten leikkaaminen yksittäisiltä alueilta.** THL vastustaa hallituksen esittämiä siirtymätasausten kertaluonteisia leikkauksia hyvinvointialueilta, erityisesti jos ne rankaisevat ylijäämistä.
  - Riskinä on haitalliset käyttäytymisvaikutukset, jotka voivat pitkällä aikavälillä johtaa kustannusten kasvuun. Lisäksi sote-rahoitukselle koituu merkittävää mainehaittaa.
- **Parametrimuutokset**. Tarvevakiointimallissa erilaisten parametrimuutosten vaikutuksia alueen tarvekertoimeen voi jo nykyisin arvioida THL:n verkossa julkaiseman laskentataulukon avulla.
  - Laskentataulukossa on tieto kaikkien tarvetekijöiden regressiokertoimista ja alueellisista prevalensseista.
  - Yleisesti voidaan todeta, että esimerkiksi tietyn sairausluokan kertoimen kasvu suosii erityisesti niitä alueita, joilla kyseistä sairautta esiintyy paljon.

Kiitos!